

1. Абдуллаева, З.Қ. // Мектепке дейінгі балалардың математикадан алғашқы түсініктерін қалыптастыру. Педагогика ғылымдары журнал, 2010, №2, 34-42 беттер.
2. Микляева, Н.В. и др. Теория и технология развития математических представлений у детей [Текст]: Учебник / Н.В. Микляева, Ю.В. Микляева. - М.: Изд. центр «Академия», 2014. - 352 с.
3. Дүйсенбаев, А.Ә. // Балалардың сөйлеу тілін дамыту әдістемесі. Қазақстан мектептері, 2015, №4, 56-63 беттер.
4. Жұмабаева, Ж.М. // Мектепке дейінгі балаларда сандық түсініктерді қалыптастыру тәсілдері. Жас ұрпақ және білім, 2017, №3, 12-19 беттер
5. Қоянбаева, А.Қ. //Мектепке дейінгі білім беру жүйесінде математикалық ұғымдарды дамыту. Мектепке дейінгі тәрбие және білім, 2012, №6, 72-77 беттер.
6. Математика және бастауыш білім беру // Мектепке дейінгі ұйымдарда балалардың математикалық білімін қалыптастыру. Бастауыш мектеп журналы, 2018, №1, 28-35 беттер.
7. Gelman, R., & Gallistel, C. R. //Mathematical cognition. Handbook of research on learning and instruction, 2004, 305-339 беттер. Mahwah, NJ: Erlbaum.
8. Brannon, E. M., & Van de Walle, G. A. // The development of numerical competence in infancy and early childhood. Journal of Cognitive Development, 2001, 2(3), 333-340 беттер. https://doi.org/10.1207/S15327647JCD0203_8
9. Сауранбаев, Р.Б. // Мектепке дейінгі білім беру мен тәрбие беру: теориясы мен әдістемесі. Қазақ педагогикасы журналы, 2014, №5, 47-53 беттер.
10. Танирбергеннова, Г.Е. // Балалардың сөйлеу тілі мен когнитивтік дамуы. Психология және білім, 2013, №7, 89-95 беттер.
11. Butterworth, B. (2005). The development of arithmetic: An evolutionary perspective. Journal of Developmental Psychology, 2005, 23(2), 103-111 беттер. <https://doi.org/10.1080/02280070500047198>
12. Siegler, R. S., & Booth, J. L. (2004). Development of numerical estimation in young children. Child Development, 2004, 75(2), 428-444 беттер. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2004.00677.x>
13. Умбетова, Б.Қ., Ибраева, Қ.Ж. (2016). Математикалық ұғымдар мен есептеу дағдыларын мектепке дейінгі балаларда дамыту. Қазіргі білім жүйесі, 2016, №8, 50-58 беттер.
14. Тұрғынбаева, М.К. (2018). Мектепке дейінгі білім беру саласындағы инновациялық әдістер. Қазақстан білім академиясы журналы, 2018, №6, 65-72 беттер.
15. Sarnecka, B. W., & Carey, S. (2008). How counting represents number: The role of language and cognition in the development of early numerical understanding. Cognition, 2008, 108(3), 746-755 беттер. <https://doi.org/10.1016/j.cognition.2008.07.004>

УДК 376.42

МРНТИ 14.29.21

DOI 10.51889/2960-1673.2025.80.1.005

К.У. Шайжанова¹, Ұ.Н.Тәңірберген²

¹ғылыми жетекші, пс.ғ.к., доцент

²7M01902 – “Арнайы педагогика:Инклюзивті білім беру” мамандығының 2-курс магистранты, Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы қ., Қазақстан.

ЖЕҢІЛ ЗЕРДЕСІ БҰЗЫЛЫСТАРЫ БАР БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЕРІКТІ ЕСТЕ САҚТАУЫН ДАМУ

Аңдатпа

Мақалада жеңіл зердесі бұзылыстары бар(ЖЗБ) бастауыш мектеп жасындағы балаларда ерікті есте сақтау қабілетінің даму ерекшеліктері қарастырылады. Бұл балалардың оқу материалын игерудегі қиындықтары ерікті мнемикалық процестердің жеткіліксіз дамуымен байланысты талданады. ЖЗБ бар оқушылардың есте сақтау қабілетінің төмендігімен, жұмыс жадының шектеулі көлемімен және есте сақтау стратегияларының жеткіліксіз қалыптасуымен байланысты есте сақтаудың ерекше қиындықтары сипатталады. ЖЗБ бар балаларда ерікті есте сақтауды дамытудың тиімді әдістері мен тәсілдері келтірілген. Сонымен қатар, ЖЗБ бар оқушыларда ерікті есте сақтау қабілетінің деңгейін зерттеу мақсатында эксперименттің анықтаушы кезеңінің нәтижелері ұсынылған.

Түйін сөздер: жеңіл зерде бұзылыстары, бастауыш мектеп жасы, ерікті есте сақтау.

К.У. Шайжанова¹, У.Н. Танирберген²

¹научный руководитель, к.пс.н, доцент

²магистрант 2 курса по специальности 7M01902 – Специальная педагогика: Инклюзивное образование, КазНПУ имени Абая., г. Алматы, Казахстан

РАЗВИТИЕ ПРОИЗВОЛЬНОЙ ПАМЯТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ С ЛЕГКИМИ НАРУШЕНИЯМИ ИНТЕЛЛЕКТА

Аннотация

В статье рассматриваются особенности развития произвольной памяти у детей младшего школьного возраста с легкими нарушениями интеллекта(ЛНИ). Трудности этих детей в усвоении учебного материала анализируются в связи с недостаточным развитием произвольных мнемических процессов. Для учащихся с ЛНИ характерны особые трудности с памятью, связанные с низкой памятью, ограниченным объемом рабочей памяти и недостаточным формированием стратегий памяти. Приведены эффективные методы и приемы развития произвольной памяти у детей с ЛНИ. Кроме того, представлены результаты констатирующего этапа эксперимента с целью изучения уровня произвольной памяти у учащихся с ЛНИ.

Ключевые слова: легкие нарушения интеллекта, возраст начальной школы, произвольная память.

K.U.Shayzhanova¹, U.N.Tangirbergen²

¹scientific supervisor, associate professor,

²2 st year master's student in specialty 7M01902 – Special pedagogy: Inclusive education, Abay KazNPU, Almaty, Kazakhstan

THE DEVELOPMENT OF ARBITRARY MEMORY IN ELEMENTARY SCHOOL CHILDREN WITH MILD INTELLECTUAL DISABILITIES

Abstract

The article discusses the features of the development of arbitrary memory in primary school-age children with mild intellectual disabilities (MID). The difficulties of these children in learning the educational material are analyzed in connection with the insufficient development of arbitrary mnemonic processes. Students with disabilities are characterized by special memory difficulties associated with low memory, limited working memory and insufficient formation of memory strategies. Effective methods and techniques for the development of arbitrary memory in children with acute renal failure are presented. In addition, the results of the ascertaining stage of the experiment are presented in order to study the level of arbitrary memory in students with MID.

Keywords: mild intellectual disabilities, primary school age, arbitrary memory.

Зерде бұзылысы – бұл этиологиясы, патогенезі, сондай-ақ патологиялық жағдайлардың клиникалық-морфологиялық көрінісі бойынша әр түрлі құрама топ, олардың ағымы прогрессивтілікпен сипатталады. Бұл мидың органикалық зақымдануынан пайда болған және барлық психикалық функциялардың, әсіресе олардың жоғары буындарының дамымауымен сипатталатын, абстрактілі ойлаудың ерекше дамымауымен сипатталатын, танымдық белсенділіктің тұрақты бұзылуына, жалпы тұлғаның дамымауына, әлеуметтік бейімделуге әкелетін туа біткен немесе ерте балалық шақта пайда болған ақыл-ойдың артта қалуы[1]. Маңызды танымдық функциялардың бірі – бұл өзіндік ерекшеліктері бар жад, өйткені ол қалыптан тыс даму жағдайында қалыптасады.

Жеңіл зерде бұзылыстары бар(ЖЗБ) бастауыш мектеп жасындағы балалар көбінесе оқуда қиындықтарға тап болады, олардың негізгі себептерінің бірі-ерікті есте сақтау қабілеті дамымаған. Ерікті жад-бұл ерікті күш-жігерді және әртүрлі мнемикалық әдістерді қолдануды қажет ететін белсенді, мақсатты есте сақтау процесі. Автоматты түрде пайда болатын еріксіз жадтан айырмашылығы, ерікті жад саналы басқару мен бақылауды қажет етеді. ЖЗБ бар балаларда бұл қалыптасу процесі баяулайды және арнайы әдістер мен тәсілдерді қажет етеді.

Зерде бұзылыстары бар балаларда әртүрлі материалдарды есте сақтаудың өзіндік ерекшеліктері бар. Ерікті жадтың қалыптасуының төмен деңгейі білім беру байланыстары мен қалыптасқан бірлестіктердің тез жойылуынан көрінеді. Мұның себебі жоғары жүйке қызметі процестерінің функционалдық бұзылыстары болуы мүмкін[2].

Зерде бұзылыстары бар бастауыш мектеп жасындағы балалардағы ерікті есте сақтау процестері көптеген ерекшеліктермен сипатталады, атап айтқанда, қалыпты дамып келе жатқан балалардан айырмашылығы шамамен 3 бірлікке тең есте сақталатын материалдың аз мөлшері. Ауызша және көрнекі материалды есте сақтаудың беріктігі мен дәлдігі төмен. Көрнекі немесе ауызша материалды жаңғырта отырып, зерде бұзылыстары бар бастауыш мектеп жасындағы балалар көп нәрсені жоғалтады, өткізіп жібереді немесе біртұтас тұтастықты құрайтын элементтерді қайта орналастырады, нәтижесінде бейнелеу логикасы бұзылады. Сондай-ақ жиі қайталанады, әртүрлі, көбінесе кездейсоқ ассоциацияларға немесе бұрыннан бар тәжірибеге негізделген жаңа нәрсе әкеледі. Зерде бұзылыстары бар бастауыш мектеп жасындағы балалар негізінен өздеріне қызықты немесе назар аударатын нәрселерді жақсы есте сақтай алады[3].

Бастауыш мектеп жасы – бұл психикалық дамудағы өзекті, маңызды өзгерістер кезеңі. Ерікті есте сақтаудың ең үлкен дамуы бастауыш мектеп жасында өтеді, атап айтқанда ерікті

есте сақтаудың негізі қаланады. Егер танымдық процестерді дамытуға, оның ішінде ерікті есте сақтауды дамытуға күш салынса, баланың ақыл-ой қабілеті жоғары деңгейде қалыптасады[4].

Бастауыш мектеп жасындағы балалардың негізгі жас ерекшелігінде кездесетін қиындықтар – есте сақтау қабілетінің және зейіннің төмен деңгейі. Олардың еріксіз жады жоғары деңгейде дамыған, ол бала үшін жарқын, эмоционалды қаныққан ақпаратты, өмірде болған оқиғалар мен құбылыстарды түсіреді. Алайда, мектепте бірінші сынып оқушысы есте сақтауы керек нәрсенің бәрі ол үшін қызықты және тартымды бола бермейді. Сондықтан ерікті есте сақтауы бұл балаларда жеткіліксіз дамиды.

Бастауыш мектеп жасында оқу процесіне байланысты есте сақтаудың әртүрлі сипаттамалары тез қалыптасады. Бұл ерікті жадтың одан әрі қалыптасуын анықтайтын жаңа білімді игеру. Бастауыш мектеп жасындағы балалар шынымен қызықтыратын нәрсені емес, мектепте берілетін білімді есте сақтап, қайталауы керек. Мектеп талаптарының, мектеп бағдарламасының әсерінен есте сақтау және көбейту ерікті сипатқа ие болады және іске қосылады. Оқыту процесінде бастауыш мектеп жасындағы балалар оқу материалын жаттау бойынша өздеріне сараланған міндеттер қояды үйренеді, яғни оның күрделілік деңгейіне байланысты ақпаратты жаттау және көбейту тәсілін анықтайды және біртіндеп ерікті мағыналы есте сақтауды игереді[5]. Бастауыш мектеп жасында ерікті есте сақтаудың дамуы оқу іс-әрекеті процесінде есте сақтаудың жаңа тәсілдері мен әдістерін игеру арқылы анықталады, бұл құрылымға, қабылданған материалға мағынасына қарай көмектеседі. Есте сақтаудың осы әдістері мен тәсілдерінің барлығы бастауыш мектеп жасындағы балалардың есте сақтау қабілетін саналы, жанама және ерікті жадқа айналдырады.

Қалыпты дамуы бар бастауыш мектеп жасындағы балаларда еріксіз жадтан ерікті жадқа көшу екі кезеңде жүреді. Бірінші кезеңде есте сақтау үшін қажетті мотивация қалыптасады, яғни бір нәрсені есте сақтауға немесе есте ұстауға деген ұмтылыс. Екінші кезеңде есте сақтау және көбейту үшін қажетті мнемикалық әрекеттер пайда болады және жетілдіріледі. Бастауыш мектеп жасындағы балаларды ерікті түрде есте сақтау өнімділігі, егер олар мектеп басталғаннан бастап мнемикалық әдістерге арнайы үйретілсе, артады. Көптеген бастауыш мектеп жасындағы балаларда ерікті есте сақтау қабілетінің әлсіздігінің негізгі себебі материалды есте сақтау және көбейту үшін мнемотехникалық әдістерді қолдана алмау болып табылады[6].

Бастауыш мектеп жасындағы балалар дамып келе жатқанда, ерікті есте сақтау қабілеті өзгереді, атап айтқанда есте сақтау жылдамдығы артады, қабылданған материалдың көлемі артады. Осыған байланысты балалардың әңгімелері егжей-тегжейлі және мазмұнды тереңірек жеткізеді. Ерікті жадтың сапалық сипаттамалары да ең күшті өзгеріске ұшырайды.

Бастауыш мектеп жасындағы балалардың сезімдері мен эмоциялары есте сақтаудың жылдамдығы мен беріктігіне сапалы әсер етеді. Сондықтан бастауыш мектеп жасындағы балалар әндерді, ертегілерді, өлеңдерді және күшті эмоционалды тәжірибелерді жақсы есте сақтайды. Алдымен бастауыш мектеп жасындағы балалар көрнекі материалды, көбінесе оларды қоршап тұрған заттарды немесе құбылыстарды жақсы есте сақтайды[7].

Бастауыш мектеп жасындағы балалар белгілі бір пәндердің атауларын білдіретін сөздерді жақсы есте сақтай алады және көбейте алады, ал олар көрнекі материалмен қамтамасыз етілген ауызша материалды жақсы есте сақтайды және көбейтеді.

Бастауыш мектеп жасындағы балалардағы ерікті есте сақтау өнімділігі ойын немесе еңбек әрекеттерінде артуы мүмкін. Сондай-ақ, ерікті жадтың өнімділігі мотивтер мен белгілерге байланысты, яғни бастауыш мектеп жасындағы балалар белгілі бір ақпаратты не үшін есте сақтайтынын білуі және түсінуі керек.

Бастауыш мектеп жасы ерікті есте сақтаудың жоғары формаларын қалыптастыруға сезімтал, сондықтан ерікті есте сақтаудың қалыптасу деңгейін арттыру бойынша мақсатты дамыту жұмыстары осы кезеңде ең маңызды болып табылады. Ерікті жадтың қалыптасу деңгейін жоғарылатудың маңызды шарты – баланың жадының жеке сипаттамаларын ескеру. Ең маңыздысы-оқудың және тәрбиенің неғұрлым өнімді процесін құру үшін зерде бұзылыстары бар бастауыш мектеп жасындағы балалардың ерікті есте сақтау қабілетінің жеке сипаттамаларын ескеру[8].

Зерттеу материалдары мен әдістері.

Жеңіл зерде бұзылыстары бар бастауыш сынып оқушыларының ерікті есте сақтауын дамыту бойынша зерттеу әдебиеттерінің саны шектеулі. Алайда жалпы психология мен педагогикалық еңбектерде есте сақтау туралы мәліметтер жеткілікті, ал зерде бұзылыстары бар оқушылардың ерікті есте сақтау қабілеті зерттелген еңбектер өте аз кездеседі, көбінесе осы тақырып ресейлік және батыс ғалымдарын қызықтырған. Ал Отандық ғалымдар тарапынан бұл тақырып әлі зерттелмеген.

Жеңіл зерде бұзылыстары бар бастауыш сынып оқушыларының ерікті есте сақтауын дамыту бойынша зерттеудің анықтаушы эксперименті 2025 жылдың қаңтар айында Алматы қаласындағы «Зерде бұзылыстары бар балаларға арналған №7 арнайы (түзету) мектеп-интернаты» коммуналдық мемлекеттік мекемесінің базасында жүзеге асырылды. Зерттеу тобы 15 адамнан тұратын(9 ұл мен 6 қыз) 1 «А», 2 «Б» сыныптарындағы 8-9 жас аралығындағы жеңіл зерде бұзылыстары бар оқушылар қатысты. Барлық субъектілерде ПМПК қорытындысы бар: зерде бұзылыстары бар білім алушылар үшін бейімделген негізгі жалпы білім беру бағдарламасы бойынша оқыту.

Жеңіл зерде бұзылыстары бар 8-9 жастағы оқушыларда ерікті есте сақтау деңгейін зерттеу бойынша эксперименттің анықтаушы кезеңін жүргізу үшін келесі әдістер сынақтан өткізілді:

- Диагностикалық жұмыстың бірінші кезеңінде жанама есте сақтаудың даму деңгейін анықтауға бағытталған классикалық "жанама есте сақтау" әдісі қолданылды (А. Н.Леонтьев бойынша), атап айтқанда есте сақтау және есте сақтау үшін көмекші құралдарды қолдану қабілетін зерттеу.
- Диагностикалық жұмыстың екінші кезеңінде ерікті визуалды есте сақтаудың даму деңгейін зерттеуге бағытталған "он зат" авторлық әдістемесі қолданылды (Т.Д.Марцинковская бойынша).

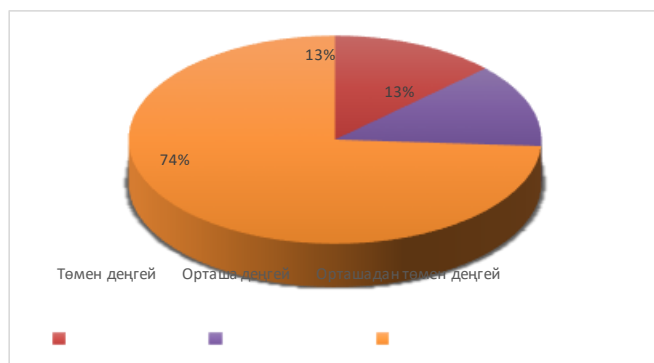
Нәтижелер және талдау жасау.

Бірінші кезеңде "жанама есте сақтау" (А.Н.Леонтьев бойынша) әдісінің көмегімен жанама есте сақтаудың даму деңгейі зерттелді. Бастапқы деректерді талдау барысында мынадай нәтижелер алынды(1-кестеде көрсетілген):

Кесте 1. Жанама есте сақтаудың даму деңгейінің жалпыланған көрсеткіштері (А.Н.Леонтьев әдістемесі бойынша)

Жанама есте сақтаудың даму деңгейі	Қатысушылар саны	Қатысушылар саны пайыздық көрсеткішпен
Жоғары деңгей	0	0%
Орташа деңгей	2	13,33%
Орташа деңгейден төмен	11	73,33%
Төмен деңгей	2	13,33%

Кестеде келтірілген мәліметтерді диаграмма түрінде келтіретін болсақ(1-сурет):

Сурет 1. Қатысушыларды жанама есте сақтау деңгейі бойынша бөлу (А.Н.Леонтьев әдістемесі бойынша)

Алынған нәтижелер бойынша, 2 оқушыда жанама есте сақтаудың дамуының төмен деңгейі, 11 оқушыда зерттелетін топтағы орташадан төмен деңгей, есте сақтау және есте сақтау үшін көмекші құралдарды пайдалану қабілетінің орташа даму деңгейі 2 оқушыда байқалды. Дамудың жоғары деңгейі тіркелген жоқ.

Диагностикалық зерттеудің екінші кезеңінде "Он зат" (Т.Д. Марцинковская бойынша) әдісінің көмегімен визуалды ерікті жадының даму деңгейі анықталды. Бастапқы деректерді талдау барысында (2-кестеде) ұсынылған нәтижелер алынды.

Кесте 2. Визуалды ерікті жадының даму деңгейінің жалпыланған көрсеткіштері (Т.Д. Марцинковская әдістемесі бойынша)

Визуалды ерікті жадының даму деңгейі	Қатысушылар саны	Қатысушылар саны пайыздық көрсеткішпен
Жоғары деңгей	0	0%
Орташа деңгей	8	53,33%
Төмен деңгей	7	46,67%

Кестеде келтірілген мәліметтерді диаграмма түрінде келтіретін болсақ(2-сурет):

Сурет 2. Қатысушыларды визуалды ерікті жадының деңгейі бойынша бөлу (Т.Д.Марцинковская әдістемесі бойынша)

Анықтаушы эксперименттің нәтижесіне сүйенсек, зерттелетін топтағы 7 оқушыда визуалды ерікті жадының дамуының төмен деңгейі байқалды. Визуалды ерікті жадының дамуының орташа деңгейін 8 қатысушы көрсетті. Жоғары деңгей байқалмады.

Диагностика барысында алынған деректерді талдай отырып, біз анықтаушы экспериментте жеңіл зерде бұзылыстары бар 1-2 сынып оқушыларының көпшілігінде есте сақтау мен ерікті есте сақтауының орташа және төмен деңгейде екенін анықтадық. Жоғары деңгей қатысушылардың ешбірінде кездескен жоқ.

Қорытынды, тұжырым

Зерттеу нәтижелерін қорытындылай келе мыналарды атап өтуге болады:

- ерікті есте сақтауды зерттеу кезінде жоғары деңгей оқушыларда табылған жоқ, орташа және төмен деңгейлер басым, орташадан төмен деңгей аз байқалады;
- жеңіл зерде бұзылыстары бар балалар үшін жанама есте сақтау процесі төмен;
- оқиганы есте сақтағаннан кейін оны қайталау толық емес;
- ерікті визуалды есте сақтау қабілеті балалардың осы санатындағы дамудың төмен немесе орташа деңгейіне ие.

Жеңіл зерде бұзылыстары бар балаларда ерікті есте сақтаудың сәтті дамуы үшін кешенді тәсіл қажет, соның ішінде:

- Көрнекі құралдарды пайдалану: суреттер, схемалар, нақты объектілер ақпаратты қол жетімді және есте қаларлық етеді.
- Мультисенсорлық оқыту: әр түрлі сезім мүшелерін (көру, есту, сипап сезу, кинестетика) қолдану есте сақтауды күшейтеді.
- Мнемотехника: әр түрлі мнемоникалық әдістерді қолдану (ассоциациялар, рифмдер, мнемикалық кестелер) есте сақтауды жеңілдетеді.
- Есте сақтау стратегияларын дамыту: ақпаратты қайталау, топтастыру, құрылымдау әдістерін үйрету.
- Зейінді дамыту: зейін мен тұрақтылықты дамытуға арналған ойындар мен жаттығулар.
- Ата-аналармен ынтымақтастық: ата-аналарға баланың есте сақтау қабілетінің даму ерекшеліктерін түсіндіру және мнемикалық дағдыларды дамыту бойынша бірлескен жұмыс.

Жеңіл зерде бұзылыстары бар балаларда ерікті есте сақтауды дамыту-шыдамдылықты, жүйелілікті және жеке көзқарасты қажет ететін ұзақ және көп уақытты қажет ететін процесс. Сипатталған әдістер мен тәсілдерді қолдану бұл балалардың мнемикалық қабілетін едәуір жақсартуға және олардың мектептегі үлгерімін арттыруға мүмкіндік береді. Оқытудың сәттілігі көбінесе мұғалімдердің, ата-аналардың және баламен жұмыс істейтін мамандардың тығыз ынтымақтастығына байланысты. Алынған көрсеткіштерді түзету үшін арнайы түзету-дамыту бағдарламасы әзірленіп, сынақтан өткізілуі қажет. Түзету-дамыту бағдарламасы типтік оқу бағдарламасының мазмұнына сай дайындалуы қажет. Сонда ғана, жеңіл зерде бұзылыстары бар оқушылар сабақта алған білімдерін есте жақсы сақтай алады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Дефектология: словарь-справочник / авт.сост. С.С. Степанов; под ред. Б.П. Пузанова. – М.: Новая школа, 1996. – 80 с.
2. Пинский Б.И. Психологические особенности деятельности умственно отсталых школьников / Б.И. Пинский. – М.: Просвещение, 2002. – 319 с.
3. Власова Т.А. О детях с отклонениями в развитии / Т.А. Власова, М.С. Певзнер. – М.: Просвещение, 1973. – 185 с.
4. Волков Б.С. Психология младшего школьника: учебное пособие / Б.С. Волков. – М.: Эксмо, 2010. – 91 с.
5. Возрастная психология: учебник / Л.Ф.Обухова. – М.: Издательство «Юрайт»; МГППУ, 2011. – 460 с.
6. Истомина З.М. Развитие памяти / З.М. Истомина. – М.: Просвещение, 1978. – 120 с.
7. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – М.: Педагогика, 1989. – 441 с.
8. Симонова Л.Ф. Память. Дети 5-7 лет / Л.Ф. Симонова. – Ярославль: Академия развития: Академия Холдинг, 2001 – 144 с.

УДК 376.37

МРНТИ 14.29.21

DOI 10.51889/2960-1673.2025.80.1.009

Ибатова Г.Б.¹, Қисметова Н.С.²

¹Ғылыми жетекшісі, аға оқытушы, PhD ibatova_igb@mail.ru

²7M01902 – Арнайы педагогика: Логопедия мамандығының 2 – курс магистранты
nazzz.co.kismet@gmail.com

^{1,2}Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті Алматы қ., Қазақстан

**МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ СӨЙЛЕУ ТІЛІ ЖАЛПЫ ДАМЫМАҒАН IV
ДЕҢГЕЙДЕГІ БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕМ ҚҰРАУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУДА
МНЕМОТЕХНИКАНЫ ҚОЛДАНУ**

Аңдатпа

Бұл мақалада сөйлеу тілі жалпы дамымауы бар балалардың сөйлем құрау дағдыларының қалыптасу ерекшеліктерін қарастыру арқылы, мектеп жасына дейінгі сөйлеу

тілі жалпы дамымаған IV деңгейдегі балалардағы сөйлем құрауда болатын қиындықтардың алдын алу және жалпы сөйлем құрау дағдысын дамыту мақсатында мнемотехника құралдарын қолдану мәселесі қозғалады. Сөйлем құрау бұл күрделі психолінгвистикалық үдеріс, ол когнитивті, грамматикалық, лексикалық және моторлы дағдыларды қажет етеді. Және сөйлеу тілінің толыққанды қалыптасуы үшін маңызды орын алады. Мақалада бұл дағдыларды дамыту бірнеше кезеңдерге бөлініп сипатталады. Мнемотехниканың сөйлеу дағдыларын дамытудағы рөлі мен маңызы қарастырылып, қазіргі арнайы педагогикадағы мнемотехниканың өзектілігі талданады.

Түйін сөздер: сөйлеу тілінің жалпы дамымауы, мектеп жасына дейінгі кезең, мнемотехника, сөйлем құрау дағдысы, тілдік даму, психолінгвистикалық үдеріс, байланыстырып сөйлеуді дамыту.

Ибатова Г.Б.¹, Қисметова Н.С.²

¹Научный руководитель, старший преподаватель, PhD ibatova_igb@mail.ru

²Магистрант 2 курса по специальности 7М01902 – Специальная педагогика: Логопедия
nazzz.co.kismet@gmail.com

^{1, 2} КазНПУ имени Абая., г. Алматы, Казахстан

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МНЕМОТЕХНИКИ В РАЗВИТИИ НАВЫКОВ ПОСТРОЕНИЯ ПРЕДЛОЖЕНИЙ У ДОШКОЛЬНИКОВ С ОБЩИМ НЕДОРАЗВИТИЕМ РЕЧИ IV УРОВНЯ

Аннотация

В данной статье рассматриваются особенности формирования навыков построения предложений у детей с общим недоразвитием речи, а также затрагивается вопрос применения средств мнемотехники с целью профилактики трудностей и развития навыков составления предложений у детей дошкольного возраста с ОНР IV уровня. Построение предложений представляет собой сложный психолінгвистический процесс, которая требует когнитивных, грамматических, лексических и моторных навыков и занимает важное место в полноценном развитии речи. В статье описаны этапы формирования данных навыков, а также рассматривается роль и значение мнемотехники в развитии речевых умений. Анализируется актуальность использования мнемотехники в современной специальной педагогике.

Ключевые слова: общее недоразвитие речи, дошкольный возраст, мнемотехника, навык построения предложений, речевое развитие, психолінгвистический процесс, развитие связной речи.

Ibatova G.B.¹, Kismetova N.S.²

¹Scientific supervisor, senior lecturer, PhD ibatova_igb@mail.ru

²1st year master's student in specialty 7M01902–Special pedagogy:Speech therapy
nazzz.co.kismet@gmail.com

^{1, 2} Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan

THE USE OF MNEMONICS IN DEVELOPING SENTENCE CONSTRUCTION SKILLS IN PRESCHOOL CHILDREN WITH LEVEL IV GENERAL SPEECH UNDERDEVELOPMENT

Annotation

This article examines the features of sentence construction skill development in children with general speech underdevelopment, as well as the use of mnemonic techniques to prevent difficulties and enhance sentence-building skills in preschool children with Level IV general speech underdevelopment. Sentence construction is a complex psycholinguistic process that requires cognitive, grammatical, lexical, and motor skills and plays a crucial role in the full development of speech. The article describes the stages of forming these skills and explores the role and significance of mnemonics in speech development. The relevance of using mnemonics in modern special pedagogy is also analyzed.

Keywords: general speech underdevelopment, preschool age, mnemonics, sentence construction skills, speech development, psycholinguistic process, development of coherent speech.

Кіріспе

Сөйлеу – бұл біздің ішкі ойымызды тілдің көмегімен басқа адамдарға жеткізу қабілетіміз. Адам баласы сөйлеу қабілеті арқылы бір-бірімен қарым-қатынас құрып, түсінісіп, өз ойларын білдіре алады. Алайда сөйлеу әрекетін, яғни сөйлеу актісін орындау үшін адамда сөйлеу тілі толыққанды қалыптасуы маңызды шарт. Осы жерде сөйлеу актісі дегеніміз – белгілі қоғамдық ортада қалыптасқан сөйлеу принциптері мен ережелеріне сай, арнайы мақсатта жүзеге асырылатын сөйлеу әрекетін айтамыз [1]. Бұл шарт логопедияның негізгі принциптеріне сай келеді. Соның ішінде, жүйелілік принципіне негізделеді. Өйткені сөйлеу тілі күрделі функционалдық жүйені құрайды және оның құрылу компоненттері бір-бірімен тығыз байланыста, сондықтан сөйлеу тілін және оның дамуын зерттеу, түзету сөйлеу тілінің барлық компоненттеріне ықпал етуді болжайды [2]. Мәселен, сөйлеу тілі жалпы дамымауы бар балаларда сөйлеу тілінің барлық құрама компоненттерінің бұзылуы байқалады. Соған байланысты сөйлеу тілі жалпы дамымауының анықтамасы есту қабілеті мен зияты әдеттегідей дамыған балалардың дыбыстық, мағыналық жағына қатысты сөйлеу тілі жүйесінің барлық компоненттерінің қалыптасуының бұзылуы нәтижесіндегі сөйлеу тілі бұзылыстары ретінде сипатталып, көрініс табады [2]. Бұл жөнінде отандық Қ.Қ. Өмірбекова, Г.Б. Ибатова, Г.Н. Төлебиева, Г.С. Оразаева және ресейлік (Т.А. Ткаченко, Т.Б. Филичева, Р.Е. Левина, О.В. Галкина, Г.В. Чиркина, Л.В. Градусова, В.П. Глухова) т.б. сынды ғалымдардың еңбектерінде кешенді талданып қарастырылған. Көптеген ғалымдардың зерттеулері бойынша СТЖД кезінде баланың сөйлеу тілінде өзіндік ерекшеліктер де байқалады. Оларға, сөйлеу тілінің кеш басталуы, аграмматизм, сөйлеудің фонетикалық тұрғыдан толық қалыптаспауы, экспрессивті сөйлеудің импрессивті сөйлеуден артта қалуы, сөйлеу тілінің түсініксіз болуы тән [3]. СТЖД балаларда дыбыстарды айту және есту арқылы ажырату дәрежесі әртүрлі деңгейде бұзылған. Олар морфемалар жүйесін меңгеруде қиындық көреді, осыған байланысты сөз түрлендіру және сөзжасам дағдыларын игеру күрделене түседі. Сонымен қатар, олардың сөздік қоры жас ерекшелігіне сай қалыптаспаған, байланыстырып сөйлеуі толық дамымаған күйде болады (Р.Е. Левина, В.К. Воробьева, Т.Б. Филичева, Г.В. Чиркина, Б.М. Гриншпун). Бұлардың барлығы балада кейін сөйлемді дұрыс құра алмау сынды қиындықтарға әкеліп соғады. Жалпы, сөйлеу тілі жалпы дамымауын 4-деңгейге бөліп қарастырады. Алғашында (Р.Е. Левина) үш деңгейге бөлсе, кейінірек (Т.Б. Филичева) 4-деңгейді сипаттап қосады. Оған дейін бұл деңгей, сөйлеу тілі дамымауының

көмескі түрі ретінде белгіленіп, аталып келген болатын. Сөйлеу тілінің бұл түрін ресейлік Т.Б. Филичева және отандық авторлар М.С.Грушевская мен Қ.Қ. Өмірбекова зерттеген [2]. Т.Б. Филичеваның пікірі бойынша, СТЖД балаларда сөйлем құрау дағдыларының бұзылуына мыналар тән: балалар сөздің түпнұсқалық мағынасын тек шамамен жеткізетін стереотипті тұжырымдарды қолдануға бейім, лексикалық қателердің сипаты: мағыналары ұқсас сөздерді алмастыру, синонимдік және антонимдік жұптарды таңдауда, сөзжасамдық дағдыларында қиындық болуымен көрінеді, бала өз өміріндегі оқиғалар туралы әңгімелегенде немесе шығармашылық элементтері бар мәтін құрастырғанда, көбіне қысқа әрі ақпараттық мазмұны аз сөйлемдерді қолдануымен ерекшеленеді [6]. Т.Б. Филичева зерттеулеріне негізделі СТЖД IV деңгейіндегі балалардың сөйлем құрау дағдысында келесі ерекшеліктер байқалады:

- әңгімелеуде балалар аз ақпарат беретін жай және жайылма сөйлемдерді қолданады;
- сөздерді орынсыз тіркестіру, дұрыс синтаксистік құрылым құра алмау;
- септік, жіктік, тәуелділік жалғауларын дұрыс қолданбау;
- себеп-салдар, шартты бағыныңқы, қарсылықты бағыныңқы күрделі сөйлемдерді құра алмау, қолданбау;
- жаттанды сөйлемдерді құрастыру;
- мағынасы толық ашылмаған, сөйлемнің басым бөлігі зат есімнен құралған, етістік және басқа да сөйлем мүшелері аз қолданылған қысқа сөйлемдерді құру;
- оқиғаларды ретімен баяндай алмау.

Балалардың сөйлеу онтогенезін зерттеу арқылы біз баладағы даму динамикасын бақылауға мүмкіндік алып қана қоймай, баланың сөйлеу тілінің қай аспектілеріне көңіл бөлу қажеттігімізден хабардар боламыз, әрі қарай түзете дамыту бағдарламасын құру жұмысын жүргізе аламыз. Неліктен баланың сөйлеу тілінің даму қарқынын ерте жастан қолға алған дұрыс деген сауалға жауап осында екені белгілі болады. Бұл туралы (Л.И. Белякова мен Е.А. Дьякованың) еңбектерінде айтылып өтіледі: «1-ден 6 жасқа дейінгі сөйлеу тілі дамуының бүкіл кезеңі сензитивті болып саналады, яғни баланың айналасындағы сөйлеуді қабылдауға, сондай-ақ әртүрлі ішкі және сыртқы орта факторларының әсеріне ерекше сезімтал кезеңі. Дәл осы уақытта балалар ауызша сөйлеуді барынша өнімді меңгере алады». Жүйелі түрде ерте жастан балаға кешенді тексеріс жүргізу арқылы сөйлеу бұзылыстарын ерте анықтау, балада әрі қарай тіл дамуында күрделі сөйлеу бұзылыстарының пайда болуының алдын алады.

Сөйлем – синтаксистік тұтастық, ол біршама аяқталған ойды білдіріп, өзара байланысқан сөздер мен сөз тіркестерінен құралады [1]. Ал сөйлем құрау – сөйлеу тілінің жоғары маңызға ие құрылымдық бөлігі. Өйткені, жоғарыда аталып өткендей, сөйлеу әрекетін жүзеге асыру үшін, қарым-қатынас, ақпарат алмасу барысында ойымызды, ішкі сезімімізді толық әрі дұрыс жеткізе алуымыз сөйлем құрау дағдысының қалыптасу деңгейіне тікелей байланысты. Сөйлем негізгі синтаксистік бірлік, оны дұрыс құру адамдар арасындағы коммуникациялық үдерістің және өзара әрекеттесудің қалыптасуында маңызды рөл атқарады. Сөйлем құрау дағдысы толыққанды қалыптасуы бірнеше кезеңді қамтиды. Бұл кезеңдер баланың сөйлеу тілінің даму кезеңдерімен тығыз байланыста. Сөйлеу процесінің

құрылымына негізделе отырып Л.С. Выготский, А.А. Леонтьев сөйлеудің келесі пайда болатын операцияларын ажыратады: түрткі – ой (сөйлеу интенциясы) – іштей бағдарлама жасау – лексикалық күшейту және грамматикалық құрастыру – моторлы іске асыру – сыртқы сөйлеу [3]. А.Н. Гвоздевтің айтуы бойынша, 5 жастағы балада грамматикалық негізгі категориялар толық қалыптасып, бала өз тілінде жай және күрделі сөйлемдерді қолдана алуы қажет, яғни сөйлеу тілінің грамматикалық құрылысының үш кезеңін де меңгерген дәрежеде болуы тиіс. Ол үш кезеңге аморфты түбір-сөздерден тұратын сөйлемдер (1 кезең), сөйлемнің грамматикалық құрылысын игеру (2 кезең), ана тілінің морфологиялық жүйесін игеру (3 кезең) жатады деп пікір қалдырған [2]. Және осы кезеңдердің қалыптасуына мән беру маңызды. Себебі грамматикалық құрылым – бұл адамның өз ойларын білдіруі мен басқа адамдардың айтқандарын түсінуі үшін қажет білімдер мен дағдылар жиынтығы (Е.И. Негневицкая, А.М. Шахнарович). А.Н. Гвоздевтің пікірінше, грамматикалық құрылым – бұл сөздердің сөз тіркестерінде және сөйлемдерде өзара әрекеттесу жүйесі [5]. Сонымен қатар сөйлем құрау дағдысы толыққанды қалыптасуы үшін және балалардың мектепте әрі қарай табысты білім алуы үшін мектепке дейінгі кезеңде бала тілдің синтаксистік жүйесін меңгеруі қажет. Ол туралы Н.С. Жукова, Р.И. Лалаева, Р.Е. Левина, Т.Б. Филичева, Г.В. Чиркина еңбектерінде, СТЖД балалардың сөйлеуінің синтаксистік құрылымына тән ерекшеліктерін зерттеу нәтижесінде аталып өтіледі. Бұл ерекшеліктерге баланың қолданатын сөйлем түрлерінің шектелуінде, айтылым кезіндегі грамматикалық рәсімделуіндегі ауытқулар, сөздер арасындағы мағыналық және грамматикалық байланыстарды қалыптастыруындағы бұзылыстардан көрініс табады. Мұндай қиындықтар сөйлеу коммуникациясын айтарлықтай қиындатады [8, 9, 10]. Осы ғалымдардың пікірлері мен зерттеулеріне негізделе отыра, қазіргі таңда логопедияның басты міндеттерінің бірі сөйлеудің синтаксистік жағын қалыптастыруға және дамытуға бағытталған логопедиялық жұмысты жетілдіру және балада сөйлем құрау дағдыларының толыққанды қалыптасуы үшін белгілі кезеңдер қажет екендігі нақтыланады. Сөйлемді дұрыс құрау үшін бала белгілі даму кезеңдерінен өтеді. Әр кезеңде белгілі бір дағдылар қалыптасады, ол аталған сөйлем құрай алу дағдымыздың қалыптасуында негізгі алғышарттар болып табылады. Осы жөнінде даму кезеңдері, олардың сипаттамалары мен баланың игеретін дағдылары туралы 1 кестеде ұсынамын.

Кесте 1. Сөйлем құрауды меңгеру кезеңдері және әр кезеңдегі баланың игеретін дағды сипаттамалары.

Кезеңдер	Сипаттамасы	Баланың дағдысы
1. Кезең : Когнитивтік дайындық	Заттарды, іс-әрекеттерді, белгілерді ажырату	Баланың ойлау қабілеті дамып, қоршаған ортаны таниды
2. Кезең: Лексикалық деңгей	Бала сөздерді меңгеріп, атауларды қолдана бастайды	Сөздік қоры кеңейеді, заттарды атай алады
3. Кезең: Грамматикалық құрылымдарды меңгеру	Сөздерді дұрыс байланыстыру, сөйлем мүшелерін дұрыс қолдану	Баланың сөйлемдері күрделене түседі, сөйлем құрау дағдысы қалыптасады

4. Кезең: Байланыстырып сөйлеу	Сөйлемдерді бір-бірімен мағыналық байланыстыру, әңгімелеу	Бала ойын жүйелі жеткізе алады, әңгіме құрастырады
--------------------------------	---	--

Осы кезеңдерге сәйкес СТЖД балаларда сөйлем құрау дағдыларын қалыптастыруда қажет болып табылады:

- жеткілікті сөздік қордың болуы, бала әртүрлі тақырыптарға қажетті сөздерді білуі;
- грамматикалық ережелерді меңгеру, сөздердің байланысу заңдылықтарын түсіну, бала сөздерді дұрыс түрлендіріп білуі;
- қарапайым және күрделі сөйлемдерді құру үшін, жалғаулар мен жұрнақтарды қолдана алуы;
- сөздерді дұрыс ретпен орналастыру;
- сөйлемнің мағыналық тұтастығының болуы, логикалық байланыстыра алу;
- байланыстырып сөйлеуді дамыту (себебі, сөйлем құрау – байланыстырып сөйлеудің негізгі аспектісі).

Сөйлем құрау дағдысын дамыту үшін сөздік қор, грамматика, дұрыс сөз реті, логикалық ойлау және дыбыстық дағдылар маңызды. Және балада сөйлем құрау дағдыларын дамыту үшін тиімді әдіс ретінде мнемотехника құралдарын қолдану ұсынылады.

Мнемотехника – керек мәліметтерді еске сақтауды жеңілдететін әдістер жиынтығы. Бұл әдістер белгілі бір заттар арасында байланыстар түзу арқылы жүзеге асырады: соның ішінде визуалды, аудиалды, кинестетикалық бейнесі бар ұғымдарға алмастыру арқылы, жаңа мәліметтерді бұрын есте сақталған ақпараттармен байланыстыру арқылы, есте сақтауды жеңілдету үшін әртүрлі өзгерістер енгізу. К.Д. Ушинский былай деп жазған: «Балаға бұрын білмейтін бес сөзді үйретіңіз – ол ұзақ әрі бекер қиналады, бірақ осындай жиырма сөзді суреттермен байланыстырсаңыз, ол оларды лезде меңгереді». Жоғарыда айтылған сөздерді негізге ала отырып, баланың сөйлеу тілін дамытуда көрнекіліктерді қолдану тиімділігін алға тартуға болады. Әсіресе, сөйлеу тілі күрделі бұзылыстары бар балаларға сөйлеу тілін қалыптастыру процесін жеңілдететін және бағыттайтын қосымша құрал ретінде көрнекі модельді қолдану қажет деген қорытынды жасауға болады. Осы жөнінде көрнекіліктің маңыздылығы туралы ұлы педагогтар (С.Л. Рубинштейн, А.М. Леушина, Л.В. Эльконин) т.б дәйектеген. Бұл жерде көрнекі модель дегеніміз белгілі бір ұғымды, құбылысты немесе процесті бейнелеп, түсіндіруге көмектесетін графикалық, символдық немесе заттық құралдар жиынтығы. Сол құралдардың бірі ретінде мнемотехника әдісін жатқызамыз. Мнемотехника ақпаратты сақтауды жеңілдетуден бөлек, сөздік қорды кеңейтуге (лексиканы меңгеруде) әртүрлі тақырыптарға байланысты жаңа сөздерді тез игеріп есте сақтауға, синтаксистік құрылымды меңгеруде, сөйлеу жылдамдығын арттырып, тілдік дағдыларды жетілдіруде ықпалы зор. Жалпы мнемотехника мынадай әдіс-тәсілдерден тұрады:

- Вербальді әдістер: рифмалар, акронимдер, аллитерациялар, аббревиатуралар.
- Визуалды әдістер: бейнелерді, ассоциацияларды және қиялдағы суреттерді пайдалану, мысалы локустар әдісі.
- Құрылымдық әдістер: схемалар, диаграммалар, кестелер және тағы басқа да ақпаратты жүйелеу тәсілдері.

- Сенсорлық және кинестетикалық әдістер: материалды жақсы меңгеру үшін қимылдарды, тактильді сезімдерді және басқа да сезім мүшелерін қосуды қарастырады.

Осы әдістердің ішінен құрылымдық әдістерді алатын болсақ. Мнemoкестелерді пайдалану балалардың сөйлеу тіліндегі мынадай мәселелерді шешуде керемет тәсіл:

- Қарапайым сөйлемдерден, күрделі сөйлемдер құрай алуға;
- Диалогтік сөйлеуді жақсартуда, сөйлемдерді, сұрақтарды дұрыс әрі түсінікті құра алу, қысқа немесе кеңейтілген жауаптарды құруда;
- Өз ойын, пікірлерін, ой қорытындыларын жеткізе алуға;
- Сөйлеу мәдениетін жетілдіруге.

Осы айтылған ақпараттарды жүйелей отыра, және 1 кестеде көрсетілген ақпараттарды толықтыру мақсатында, мнемотехника әдісін сөйлем құрау дағдысын дамытудың әртүрлі кезеңдерінде қалай қолдануға болатындығын 2 кестеде ұсынамын.

Кесте 2. Сөйлем құрау дағдысын дамыту кезеңдерінде мнемотехниканы қолдану.

Кезең	Мнемотехникалық әдістер	Қолдану тәсілдері
1. Сөздік қорды дамыту	Мнemoкестелер (сөздік мнемосызба)	Суреттер мен шартты белгілер арқылы жаңа сөздерді үйрету (мысалы, «мысық» сөзіне – мысықтың суреті)
2. Грамматикалық құрылымдарды меңгеру	Мнемосызбалар	Сөздердің байланысын көрсететін символдық схемалар (мысалы, сын есім – зат есім құрылымдарын көрсету: «үлкен алма» - үлкенді бейнелейтін белгі және алма суреті)
3. Қарапайым сөйлемдер құрау	Мнemoкестелер (қарапайым сөйлемдер)	«Мен алма жедім» сөйлемін жасау үшін: «Мен» - бала суреті, «алма» - алма суреті, «жедім» - қасық ұстаған бала суреті
4. Күрделі сөйлемдерді құрау	Мнemoкестелер (күрделендірілген)	Қимылдар мен себеп-салдар байланыстыратын мнемокестелер (мысалы, «Күн шықты – балалар далаға шықты» схемасы: күннің суреті және балалар ойнап жүрген сурет)
5. Байланыстырып сөйлеуді дамыту	Мнеможолақтар (оқиға тізбегі)	Оқиға желісін көрсету үшін суреттерді ретімен орналастыру (мысалы, «Қоян орманда серуендеді – қасқырды көрді – ағашқа шықты» схемасы)
6. Сөздік қор мен сөйлем құрылымын автоматтандыру	Мнемокарталар (еркін сөйлеуді дамыту)	Балаларға оқиғалар желісін мнемoкарталар арқылы құруға мүмкіндік беру (мысалы, үш сурет беріп, оларды пайдаланып еркін сөйлем құру)

Осы кестеде берілгендей, мнемотехниканы сөйлем құрау дағдыларын дамыту кезеңдеріне бейімдей отырып, балалардың сөйлеу дағдысын жеңіл әрі тиімді түрде

қалыптастыруға болады. Бұл әдістерді сонымен қатар сөйлеу тілінің жалпы дамымауы IV деңгейіндегі балаларға қолдану пайдалы, себебі олар есте сақтау қабілетті жақсартын қана қоймай, сөйлеу белсенділігін арттырып, балада сөйлем құрау дағдыларын жақсартады.

Бұл жерде мнемотехника әдісінің СТЖД балалармен жұмыс жүргізудегі өзектілігі – көрнекі модельді қолдана отырып, балаларға жаңа ақпараттарды жеткізу жолын оңтайландыру процесінде, яғни балаға жаңа дағдыларды қалыптастыруды жеңілдету, және баладағы сөйлеу тіліндегі кідіріс пен қиындықтарды жоюда көмек беру болып табылады.

Қорытынды

Сонымен, қорытындылай келе СТЖД балалардың сөйлем құрау ерекшеліктерін талдау нәтижесінде, мектеп жасына дейінгі сөйлеу тілі жалпы дамымаған IV деңгейі бар балалардың сөйлем құрау дағдыларын дамыту – өте ауқымды, жүйелі, кешенді түрде болатын түзете-дамыту жұмысымен жүзеге асатын және талап етілетін маңызды міндеттердің бірі екендігі айқындалады. Сөйлем құрау дағдысы кезеңдерге бөліп қарастырылатын, және оның қалыптасуында когнитивті, грамматикалық (морфологиялық және синтаксистік), лексикалық компоненттердің өзара тығыз байланыстары үлкен рөл атқаратындығы белгілі. Сол себепті, СТЖД балаларға мнемотехника құралдарын қолдану тиімділігі, жүргізілген талдаулар көрсеткендей сөйлеу тілінің барлық аспектілеріне ықпал ету арқылы, оң нәтижеге қол жеткізуге болатындығын анықтайды. Яғни, сөйлем құрау дағдылары толыққанды қалыптасу мақсатында, сөйлеу тілінің барлық құрама компоненттерін дамыту бойынша бір мнемотехника әдісін ғана пайдалана отыра үлкен нәтижеге қол жеткізуге болады. Осылайша, мнемотехниканы логопедиялық сабақтарда СТЖД IV деңгейі бар балалармен жұмыс істеуде қолдану маңызға ие.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Тіл білімі терминдерінің түсіндірме сөздігі – Алматы. «Сөздік-Словарь», 2005 жыл.
2. Қ.Қ. Өмірбекова, Г.С. Оразаева, Г.Н. Төлебиева, Г.Б. Ибатова Логопедия. Оқулық: Жоғары педагогикалық оқу орындарының дефектология бөлімдерінің студенттеріне арналған оқулық (Қ.Қ. Өмірбекованың редакциясымен) – Алматы: ЖШС РПБК «Дәуір», 2011 жыл.
3. Логопедия: учебник для студ. дефектол. фак. пед. высш. учеб. Л69 заведений / под ред. Л. . Волковой. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: Гуманитар, изд. Центр Владос, 2006.
4. Козаренко В.А. Учебник мнемотехники. Система запоминания «Джордано». М. 2002
5. Khalid Khan. Mnemonics and Study Tips for Medcal Students, 2nd edition. 2008
6. Полянская Т.Б. Использование метода мнемотехники в обучении рассказыванию детей дошкольного возраста: Учебно-методическое пособие. СПб.: ООО «Издательство «Детство-Пресс», 2010.
7. Глухов В.П. Формирование связной речи детей дошкольного возраста с общим недоразвитием речи. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: АРКТИ, 2004.
8. Жукова Н.С. Преодоление общего недоразвития речи у детей: Учеб. - метод. пособие / Н.С. Жукова, Е.М. Мастюкова, Т.Б. Филичева. – Ек.: Литур, 2011.
9. Цейтлин С.Н. Критерии уровня сформированности синтаксического развития ребенка / С.Н. Цейтлин // Логопед в детском саду. – 2012.